

A MAGYAR RADIKÁLIS JOBBOLDALI KÉPVISELŐK KÉT GENERÁCIÓJA

A MIÉP és a Jobbik parlamenti képviselőinek összehasonlítása

Hajdú András

(PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, Politikatudományi Doktori Iskola)

ÖSSZEFOGLALÓ

Az 1990-es évek eleje óta egyre bővülő irodalom foglalkozik a radikális jobboldali pártok megerősödésével, sikereivel. Az eddig született írások döntő többsége a választási sikereket elérő pártokra koncentrált, ennek jegyében a választói magatartás állt a legtöbb kutatás fókuszában. Herbert Kitschelt szerint a terminológiai kérdéseket tárgyaló írások mellett azok a tanulmányok és könyvek teszik ki az irodalom markáns részét, amelyek kereslet-orientált megközelítéseken keresztül próbálják megérteni a radikális jobboldal sikereit. A kínálati oldal kutatása eddig háttérbe szorult, kevés olyan akadémiai kutatás zajlott, amely magukat a radikális pártokat vizsgálta volna (Kitschelt, 2007). A kortárs szerzőkhöz képest új szempontokat vizsgált 2007-es könyvében Cas Mudde, aki többek között a radikális jobboldali pártok ideológiai profilját, programját, vezetési stílusát, szervezeti jellemzőit, nemzetközi kapcsolatrendszerét, valamint a női politikusok szerepét is kutatta (Mudde, 2007).

A Jobbik 2010-es sikere után a magyar politikatudományban számos írás foglalkozott a hazai radikális jobboldalról, illetve tett kísérletet az európai és a magyarországi folyamatok összevetésére. Alapos kutatói munkával vizsgálták meg a párt szavazótáborának összetételét és motivációit (Karácsony–Róna, 2010; Tóth–Grajczjár, 2011; Róna–Sós, 2011), a Jobbik szimpatizánsainak internetes hálózatát (Jeskó–Bakó–Tóth, 2012), a hazai radikális jobboldal pártokon túlmutató mozgalmi hátterét (Mikecz, 2012), valamint a Jobbik megerősödésének kapcsolatát az európai válságjelenségekkel (Tóth–Grajczjár, 2012). Ebből a felsorolásból is látható, hogy a nemzetközi szakirodalomhoz hasonlóan eddig a magyar szerzők fókuszában is a szavazók álltak. A kereslet-kínálati megközelítések közül a kínálati oldal vizsgálata eddig egyértelműen háttérbe szorult. Ez alól kivételt jelentett Bíró Nagy András és Róna Dániel tanulmánya, amely kiemeli, hogy a Jobbik sikerében központi szerepet játszott a 2009 és 2010 során megfigyelt szervezetépítési hullám. A szerzők továbbá összehasonlították, hogy a párt központi témái kapcsán milyen álláspontot képviselnek a szavazók, és mit gondolnak a 2010-ben parlamenti mandátumhoz jutó képviselők (Bíró Nagy–Róna, 2011).

Tanulmányommal egy új szempont mentén szeretném bővíteni a magyarországi radikális jobboldalról szóló irodalmat. Írásom célja annak feltárása, hogy kik azok a személyek, akik a rendszerváltás után a magyar pártrendszer jobbszélén álló pártok parlamenti képviselői voltak. A tanulmány keretei között a Magyar Igazság és Élet Pártjának 1993–1994 között tevékenykedő, valamint az 1998–2002-es ciklusban létező frakcióját és a Jobbik Magyarországért Mozgalom 2010-es országgyűlési választás után alakult képviselőcsoportját hasonlítom össze. A képviselőcsoportok elemzésével egyúttal arra a kérdésre is választ kívánok adni, hogy a politikai elit tekintetében van-e kontinuitás a MIÉP és a Jobbik között, vagy sem.

Kulcsszavak: radikális jobboldal ■ kínálati oldal ■ parlamenti elit ■ MIÉP ■ Jobbik

A KUTATÁS SZEMPONTJAI

A magyar politikatudományban eddig számos publikáció foglalkozott a parlamenti és kormányzati elittel. Azonban az egyes képviselőcsoportok önálló, részletekbe menő, valamint a pártcsaládok képviselőcsoportjainak összehasonlítása eddig háttérbe szorult a politikai elit kutatóinak körében is. A bevezetőben említettem, hogy a Jobbik kapcsán számos kérdést megvizsgáltak már, a párt képviselői azonban csak mellékszerepet kaptak az eddig megjelent írásokban, akárcsak a MIÉP-esek a korábbi években. A *magyar politikai rendszer* című könyv 2003-as kiadása a párteliteket bemutató fejezetében csak egy lábjegyzet erejéig említette a MIÉP-et, amelyben az állt, hogy mivel a párt csak rövid ideig és kis frakcióval volt jelen a magyar parlamentben, nem áll rendelkezésre elegendő empirikus adat a párt elitjének jellemzéséhez (Körösényi-Tóth-Török, 2003: 101.). A könyv 2007-es kiadása pedig már meg sem említi a MIÉP-et a pártelitekről szóló részben (Körösényi-Tóth-Török, 2007: 297–299.).

Tanulmányomban ennek ellenére kísérletet teszek nem csupán az 1998-as, hanem az 1993-as MIÉP-frakció karakterének felvázolására, amelyet a Jobbik 2010-es képviselőcsoportjával hasonlítok össze. A MIÉP esetében gyakran elfelejtik, hogy a párt nem 1998-ban jelent meg a magyar parlamenti arénában, hanem már 1993 nyarán, amikor Csurka István hívei elhagyták a Magyar Demokrata Fórumot, és nem csupán új pártot, hanem az akkori frakcióalakítási lehetőségeket kihasználva önálló képviselőcsoportot is létrehoztak.

A képviselők elemzése többek között azért is nagy jelentőségű, mert kiegészíti az adott korszak tágabb politikai elitjére vonatkozó tudásunkat (Ilonszki, 2009: 13–14.). A képviselők társadalmi háttere és karrierútja összefügg tevékenységükkel, ezért ismeretük a politikai rendszer működése szempontjából is fontos tényező (Ilonszki-Kurtán, 2011). Bár sem a MIÉP, sem a Jobbik képviselői nem kerültek eddig kormányzati pozícióba, mégis mindkét párt markáns szereplőnek számított, illetve számít a mai napig is a magyar politikai életben. Ezért úgy gondolom, tanulmányom abból a szempontból is hasznos lehet, hogy a hazai radikális jobboldallal kapcsolatban elterjedt vélemények tisztázását segítheti a képviselőcsoportok arculatának, szociodemográfiai mutatók (kor, születési hely, nem, iskolai végzettség, rekrutációs bázis, üldözteségi mutatók, korábbi párttagság) alapján összeálló profiljának bemutatásával. Amennyiben külön forrás nem kerül feltüntetésre, akkor a szövegben említésre kerülő adatok forrását az 1990-ben, 1998-ban és 2010-ben megválasztott képviselők almanachja, a Magyar Képviselői Adatbázis, valamint az Országgyűlés honlapján elérhető életrajzok képezték.

A HÁROM VIZSGÁLT KÉPVISELŐCSOPORT

A rendszerváltást követően három ciklusban létezett a magyar Országgyűlésben olyan képviselőcsoport, amelyet a hazai és a nemzetközi politikatudomány is a radikális jobboldali pártcsaládba sorolt. Több hónapon át zajló belső küzdelmet követően 1993 júniusában jött létre a Magyar Igazság nevet viselő frakció, amelyben azok a Magyar Demokrata Fórumból kizárt, vagy kilépett képviselők tömörültek, akik Antall József kormányfő irányvonalával szemben Csurka Istvánt támogatták. A Magyar Igazság és Élet Pártja ezt követően, 1993 júliusában került bejegyzésre, amely nevet az őszi ülészsakra már a Csurka körüli csoportosulás is felvette (Marelyin Kiss et al., 2011). A MIÉP az 1994-es országgyűlési választáson csupán a szavazatok 1,59 százalékát kapta, így kiesett az Országgyűlésből. 1998-ban azonban 5,47 százalékos eredménnyel átlépte a parlamenti küszöböt és 14 mandátumot szerzett, amivel egy alkotmányjogi kérdéseket is érintő vitát követően ismét frakciót alakíthatott. 2010-ben pedig a Jobbik Magyarországért Mozgalom szerzett 47 mandátumot, miután az országgyűlési választáson a szavazatok 16,67 százalékát kapta.

1. táblázat. A három vizsgált képviselőcsoport létszámának alakulása.

Frakció	létszám a frakció alakulásakor	létszám a ciklus végén	lemondott	kilépett	kizárt	csatlakozott
MIÉP 1993–1994	12	12	0	1	0	1
MIÉP 1998–2002	14	12	0	1	2	1
Jobbik 2010–2014	47	43	2	2	2	0

Forrás: http://parlament.hu/internet/plsql/ogy_fotit.fotit_frak_cikl?p_fejlec=I&p_stilus=nyito.css

Történetük során a frakciók személyi változásokon is keresztül mentek, ennek megfelelően létszámuk is változott. A tanulmányban elsősorban azokkal a képviselőkkel foglalkozom, akik a frakciók alakulásakor a képviselőcsoportokhoz tartoztak. A továbbiakban ismertetésre kerülő táblázatok is e 73 képviselő adatai alapján kerültek összeállításra. Amennyiben a később csatlakozó képviselők is bekerülnek egy-egy kérdés miatt a vizsgált csoportba, akkor azt minden esetben feltüntettem majd. Az első MIÉP-frakció esetében két személyi változás történt, Szilasy György távozását követően Dénes János, szintén korábbi MDF-es, akkor már független képviselő csatlakozott a MIÉP-esekhez. A második MIÉP-frakcióból az évek során kizárásra került Szabó Lukács és Gidai Erzsébet, Cseh Sándor pedig önként lépett ki. Ekkor is akadt azonban

egy új csatlakozó, Zakó László, aki 1998-ban az FKgP jelöltjeként jutott mandátumhoz. Zakó azonban szerepel a Jobbik 47, 2010-es képviselője között, ugyanis karrierjét 2008-tól az új radikális pártban folytatta és 2010-ben viszszeret az Országgyűlésbe. A Jobbik frakciójában is több változás zajlott le 2010 után, Pösze Lajost és Endrészik Zsoltot kizárta a pártvezetés, Lenhardt Balázs és Rozgonyi Ernő a kilépés mellett döntött, Samu Tamás Gergő és Bödecs Barna pedig visszaadta mandátumát.

A vizsgált csoportban nem szerepel Koppánné Dr. Kertész Margit, aki 1998-ban az FKgP jelöltjeként lett országgyűlési képviselő és miután 2001 végén kizárták pártjából, bejelentette, hogy csatlakozik a MIÉP-hez, azonban a ciklusból már csak fél évnél kevesebb idő volt hátra, így nem tudott átülni a MIÉP padsoraiba. Szintén nem vizsgáltam azokat a képviselőket, akik valamilyen egyéb, a pártrendszer jobbszélén elhelyezkedő párthoz kötődtek,¹ illetve Koppánnéhoz hasonlóan beléptek valamely radikális pártba, de annak frakciójához nem tartoztak.²

A MANDÁTUMOK FORRÁSA

A képviselői szerepirodalom arra a kérdésre keresi a választ, hogy a politikusok tevékenységét milyen tényezők befolyásolják, illetve azt a kérdést is felteszi, hogy a parlamenti mandátum eltérő forrása és típusa eredményezhet-e eltérő képviselői magatartásformák kialakulását. A magyar politikai rendszer azért jelent kiváló lehetőséget a szerepfelfogás kutatóinak, mert a vegyes választási rendszer következtében több csatornán történik a parlamenti mandátumok kiosztása és ezáltal eltérő, ugyanakkor egyaránt sikerrel kecsegtető stratégiák és karrier utak kidolgozásának lehetőségét teremti meg a képviselők számára (Ilonszki, 2011; Papp, 2011).

Sem a MIÉP 1998-ban, sem a Jobbik 2010-ben nem tudott egyéni választókerületi győzelmet aratni. Érdekes azonban e két csoportot összevetni az első MIÉP-frakcióval, amelyet MDF-es képviselők hoztak létre, akiknek döntő többsége viszont egyéni választókerületben nyert 1990-ben.

2. táblázat. A képviselői mandátumok forrása.

Frakció	egyéni választókerület		területi lista		országos lista	
	alakulás	ciklus vége	alakulás	ciklus vége	alakulás	ciklus vége
MIÉP, 1993–1994	8	8	4	4	0	0
MIÉP, 1998–2002	0	1	3	3	11	8
Jobbik, 2010–	0	0	25	22	22	21

Forrás: http://parlament.hu/internet/plsql/ogy_fotit.fotit_frak_cikl?p_fejlec=I&p_stilus=nyito.css

A szerepirodalom szerzői körében elfogadott nézet, hogy az egyéni választókerületben megválasztott képviselők listás társaikhoz képest szorosabb kapcsolatot ápolnak a választókkal (Papp, 2011). 1990-ben az MDF jelöltjei az egyéni kerületek döntő többségében győzelmet arattak, a párt sikeres jelöltjei többnyire a helyi humánértelmiség köreiből kerültek ki – tanárok, orvosok, lelkészek – (Ilonszki, 2009). Az Antall-kormány tevékenységével az MDF-tag-ság és a képviselőcsoport egy jelentős része sosem tudott teljes szívvel azonosulni, amit jól jelzett, hogy a választás után az egykor meghatározó személyek közül egyre többen fordítottak hátat a pártnak, vagy vonultak passzivitásba.³ Csurka István 1992-es, *Néhány gondolat a rendszerváltás két esztendeje és az MDF új programja kapcsán* című írása inkább az Antall és Csurka közti nyílt párharc kezdetének és nem a bizalmatlanság kialakulásának tekinthető. A két személy, valamint Antall és az MDF eredeti alapítói közötti bizalom már 1990-ben az MDF–SZDSZ-paktum alkalmával megtört (Tőkéczi, 2002). Csurka nem egyedül értékelte a rendszerváltás kisiklásának és a mozgalmi alapokról induló MDF elárulásának az Antall-kormány politikáját. Ugyanez az érzet alakulhatott ki azon képviselők egy részében is, akik 1988 során kapcsolódtak a rendszerváltás eseményeibe, és a helyi MDF-szervezetek alapító vezetőiként jutottak ahhoz a politikai tőkéhez, amire építve 1990-ben jelöltté, majd képviselővé válhattak.⁴ Az 1993-ban Csurkával tartó képviselők szinte mindannyian 1988-ban léptek be az MDF-be (kivévelt jelentett Deme Zoltán, aki nem volt a párt tagja, valamint Kelemen József, aki csak 1989 tavaszán lépett be a rendszerváltó pártba), négyen pedig azt is kiemelték az almanachban található életrajzukban, hogy valamely településen a helyi MDF alapító elnökének számítottak.⁵ Véleményem szerint ez a belső konfliktus az oka annak, hogy az első MIÉP-frakcióban ilyen nagy arányban voltak egyéni választókerületből mandátumot szerző képviselők.

A második MIÉP-frakció már „hagyományosabb” módon, a parlamenti küszöb átlépését követően jött létre. A MIÉP, hasonlóan más kisebb frakcióknál megfigyelt tendenciához (MDF, SZDSZ), az országos lista éléről a párt vezetőségét jutatta mandátumhoz (Ilonszki, 2009; Ilonszki, 2011). A Jobbik 2010-ben szintén csak listáról tudott képviselőket juttatni az Országgyűlésbe. Eltérést jelentett azonban, hogy jóval magasabb támogatottsága következtében számos területi listás mandátumot szerzett, amiről első pillanatban azt gondolhatnánk, hogy ezen keresztül a helyi, megyei politikai elit jutott képviselői helyekhez. Ez részben igaz, viszont több területi lista éléről nem a megyei vezetők, hanem az országos pártközpont „kihelyezett” emberei jutottak mandátumhoz.⁶ Ez a stratégia sok tekintetben hasonló Torgyán József 1998-as jelöltállításai döntéseire, amikor több területi lista élére is a pártelnök bizalmasai kerültek, ezáltal is növelve a pártközpont súlyát a választás után létrejövő képviselőcsoportban (Benkő, 2000). A helyi vezetők háttérbe szorítása a vá-

lasztást követően az FKgP-ben és a Jobbikban is feszültségeket okozott az érintett megyékben, igaz a Jobbikban nem eszkalálódott oly mértékben, mint a kiscgazdák esetében. A választási rendszer megváltozása, a képviselői létszám jelentős csökkenése, valamint a területi listás ág megszűnése a jövőben ismét kiélezheti az országos pártközpont és a helyi pártelit közötti konfliktusokat, mert fokozódni fog a pártvezetés emberei és a helyi vezetők közötti verseny a parlamenti helyekért.

SZOCIODEMOGRÁFIAI MUTATÓK⁷

Kor

A magyar politikatudományban a Jobbik színre lépésétől kezdve általánosan elfogadott tézis, hogy a MIÉP-pel szemben egy jóval fiatalabb, a XXI. század változásaira és politikai helyzetére érzékenyebben reagáló társaság hozta létre a Jobbikot (Körösesnyí–Tóth–Török, 2007; Bíró Nagy–Róna, 2011; Tóth–Grajczár, 2012). Azok a politikai ambíciókkal rendelkező fiatalok döntöttek az ifjúsági mozgalom párttá szervezéséről, akik (többek között) a polgári körök mozgalmanak háttérbe szorítása miatt csalódtak a Fideszben, ugyanakkor a MIÉP-et túlságosan zárt, megújulásra képtelen szervezetnek gondolták (Bíró Nagy–Róna, 2011). A Jobbik 2010-es frakciójának átlagéletkora jóval alacsonyabb a 2010-es parlamenti képviselők átlagéletkoránál (Ilonszki–Kurtán, 2011). Ha a MIÉP korábbi két képviselőcsoportjával hasonlítjuk össze ebből a szempontból a Jobbik frakcióját, akkor igazolhatjuk a generációs különbség fennállását.

3. táblázat. Korcsoport szerinti összetétel.

Korcsoport	MIÉP, 1993	MIÉP, 1998	Jobbik, 2010
21–30 év	0	1	13
31–40 év	4	2	17
41–50 év	4	4	7
51–60 év	3	2	5
61–70 év	0	4	4
71–80 év	1	1	1
Átlagéletkor	46,6	52,8	39,7
A frakcióvezető életkora	35	64	31
Az adott év képviselői átlagéletkora	45,8	46,3	47,3

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

Még az első, alacsonyabb átlagéletkorú MIÉP-frakció is nagyjából 7 évvel volt idősebb a Jobbik képviselőinél, a második MIÉP-frakció átlaga pedig 13 évvel volt magasabb. A Jobbik esetében feltűnően magas a 30 év alatti képviselők száma, maga a pártelnök-frakcióvezető is mindössze 31 éves volt, amikor 2010-ben parlamenti képviselővé választották. Az 1998-as MIÉP-frakcióban egyetlen 30 év alatti képviselő volt, ifj. Hegedűs Lóránt. A második MIÉP-es

képviselőcsoport nem csak a Jobbik frakciójánál volt idősebb, hanem az akkori parlamenti átlaghoz képest is. Az 1998–2002-es ciklus valamennyi képviselőjének átlagéletkora 46,3 volt, míg az 1990–1994-es ciklus összes képviselőjéé 45,8 év (Ilonszki, 2006). Az utóbbi adat nem mutat éles különbséget az első MIÉP-frakcióhoz viszonyítva. Az 1998-as érték viszont véleményem szerint kiegészíti és megerősíti azt az állítást, hogy a MIÉP pártelitje jóval idősebb volt, mint a Jobbik vezetői, amely egy új politikai generáció színrelépését jelentette.⁸

Születési hely

Az idős–fiatal politikai nemzedéki megosztás mellett a főváros–vidék kettősége a másik toposz, amely a MIÉP és a Jobbik politikai elitjével kapcsolatban elterjedt a magyar politikai publicisztikákban és elemzésekben. Ennek véleményem szerint az lehet az oka, hogy a MIÉP 1998-ban és 2002-ben azokban a budai kerületekben (I., II. és XII.) érte el legjobb eredményeit, amelyeket a felső-középosztállyal azonosítanak Magyarországon (Marelyin Kiss et al., 2011). A Jobbik pedig 2010-ben annak ellenére is jóval gyengébb eredményeket tudott felmutatni ezekben a kerületekben, hogy országos összesítésben a MIÉP egykori szavazatszámának sokszorosát kapta.

A képviselőket három kategóriába csoportosítottam a születési hely alapján. A budapesti és a vidéki születési hely mellett harmadik kategóriában szerepelnek azok, akik Magyarország trianoni határain túl születtek. Mindkét párt programjában és retorikájában központi helyen szerepelt a határon túli magyar közösségek sorsa, ezért úgy gondoltam érdemes azt is megvizsgálni, hogy hányan voltak a vizsgált képviselők között olyanok, akik a trianoni határokon túl születtek.

4. táblázat. Születési hely szerinti összetétel.

Születési hely	MIÉP, 1993		MIÉP, 1998		Jobbik, 2010	
Budapest	3	25,0%	4	28,6%	16	34,0%
Budapesten kívül	8	66,7%	9	64,3%	30	63,9%
Trianoni határokon túl	1	8,3%	1	7,1%	1	2,1%

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

A születési helyek vizsgálatakor érdekes eredményeket láthatunk. E szempontnál a két MIÉP-frakció nagyjából hasonló profillal rendelkezik. Meg kell azonban jegyezni, hogy az első MIÉP-frakciónál az egyéni választókerületben mandátumot szerző képviselők magas száma miatt valóban többségben voltak a vidéki képviselők, viszont az 1998-as csoport esetében több olyan képviselőt is találhatunk, aki korábbi életútja következtében ekkor már Budapesten élt és dolgozott.⁹

A közzélekedésben elterjedt vidéki gyökerű Jobbik-képpel szemben azonban meglepetést jelenthet, hogy a budapesti születésű képviselők jóval na-

gyobb arányát teszik ki a Jobbik frakciójának mint a két MIÉP-es csoportnak. Sőt, a budapesti születésű képviselők nem csak a korábbi két radikális frakcióhoz képest szerepelnek nagyobb arányban a Jobbik padsoraiban, hanem a 2010-ben mandátumot szerző többi párthoz viszonyítva is (Ilonszki – Kurtán, 2011).

A három frakció tagjai közül 1-1 személy született a trianoni határokon túl. A mindkét MIÉP-frakcióban képviselőként tevékenykedő Bogdán Emil 1921-ben született Temesváron. A határon túli magyaroknak nyújtott segítségei miatt rendre konfrontálódott a magyar és a román kommunista rezsimmel is, ezért kitiltották Romániából. Életútjából (amint arról az almanachokban megjelent életrajzaiban is olvasható) egyértelműen kitűnik, hogy határon túli családi kapcsolatai, a kommunista évtizedek során ebből fakadó személyes sérelmei meghatározó szerepet játszottak abban, hogy a radikális jobboldal keretei között vállalt politikai szerepet. A Jobbik frakciójából Nyikos László az egyetlen képviselő, aki a trianoni határokon túl született, igaz épp egy olyan időszakban, amikor szülővárosa, Kassa ismét Magyarországhoz tartozott. Születési helye némi támpontot adhat annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy a felsőoktatáshoz és állami hivatalokhoz kötődő karrierjét miért cserélte fel a Jobbik képviselő-jelöltségére 2010-ben. Érdeemes még megjegyezni, hogy mindhárom képviselőcsoportban találhatunk olyanokat, akik az almanachokban szereplő önéletrajzaikban kiemelték, ha valamely szülőjük, vagy nagyszülőjük a trianoni határokon túl született.

Nem

Viszonylag kevés részletes és alapos tanulmány foglalkozott eddig a nők és a radikális jobboldali pártok kapcsolatával. A makro adatok alátámasztják azt a politikatudományi körökben is elterjedt véleményt, miszerint a radikális jobboldali pártok minden szintjén (szavazók, párttagok, képviselők, vezetők) kevesebb a nő, mint a férfi (Givens, 2004; Norris, 2005; Mudde, 2007). Ennek megállapítását követően a legtöbb szerző túl is lép ezen a kérdéskörön. A valóság azonban ennél jóval összetettebb, minden esetet érdemes az adott ország jellegzetességeinek, valamint a kortárs nemzetközi trendek mentén alaposabban is megvizsgálni (Mudde, 2007).

A női párvezetők aránya például egyáltalán nem alacsonyabb más pártcsaládokhoz képest. A női képviselők száma viszont általában alacsony, és a képviselőcsoporton belüli arányuk is gyakran az aktuális parlamenti aránynál kisebb értéket ér el. Ugyanakkor nem ritka jelenség, hogy a női képviselők rokoni, vagy házastársi, élettársi viszonyban állnak a párt vezetőjével (Mudde, 2007). Talán a francia Nemzeti Front (*Front National* – FN) számít ebből a szempontból a legjobb példának, ahol a pártalapító Jean-Marie Le Pen lánya, Marine 2004 óta európai parlamenti képviselő és 2011-ben a pártelnöki széklet is meg-

örökölte, egyik unokája, Marion Maréchal-Le Pen pedig 2012 óta nemzetgyűlési képviselő. Ennek tükrében vizsgáljuk meg, mi a helyzet a magyar radikális jobboldal esetében.

5. táblázat. Nemek szerinti összetétel

	MIÉP, 1993		MIÉP, 1998		Jobbik, 2010	
férfi	12	100 %	13	92,9 %	44	93,6 %
nő	0	0 %	1	7,1 %	3	6,4 %

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

Az első MIÉP-frakcióban egyetlen női képviselő sem volt. Az első ciklusban valamennyi más képviselőcsoportban ült legalább egy nő, a női képviselők parlamenti aránya pedig 7,3 százalék volt. A második MIÉP-es csoportban egyetlen nőt találunk, Gidai Erzsébetet. Az 1998-as MIÉP-frakció 7,1 százaléka nem sokkal maradt el a ciklus 8,3 százalékos értékétől. Ráadásul e ciklus kezdetén a kormánykoalíció jobboldali pártjai még ennél is alacsonyabb arányokat mutattak. A Fidesz esetében 6,7 százalék, az FKgP-nél 6,2 százalék, az MDF-nél pedig 5,9 százalék volt a női képviselők aránya (Ilonszki, 2009:212). A 2010-es Jobbik frakcióba 3 női képviselő került be: Bertha Szilvia, Dúró Dóra és Hegedűs Lórántné (szül. Kovács Enikő). Ők a frakció képviselőinek 6,4 százalékát alkották, ami elmaradt az összes női képviselő arányától, ami 2010-ben 9,4 százalék volt (Ilonszki – Kurtán, 2011:110).

A négy képviselőnő karrierútja csak részben támasztja alá a Cas Mudde által leírt családi kapcsolatokra vonatkozó megfigyelést. Gidai Erzsébet már özvegy volt, amikor bekapcsolódott a politikai életbe, az 1990-es évek elején a Pozsgay Imre és Bíró Zoltán által vezetett Nemzeti Demokrata Szövetségben (NDSZ) tevékenykedett, a párt jelöltjeként indult az 1994-es országgyűlési választáson. Az NDSZ megszűnését követően vállalt szerepet a MIÉP-nél és lett 1998-ban a párt képviselője. Csúrkával támadt konfliktusa miatt még a ciklus vége előtt kizárták a frakcióból. Bertha Szilvia egy családi vállalkozásnál dolgozott mielőtt 2008-ban belépett a Jobbikba és a párt isaszegi alapszervezetének alapítója, elnöke lett. Velük szemben a másik két képviselőnő politikai karrierje egyértelműen összefonódott férjeikével, akik a radikális jobboldal emblematisz figuráinak számítanak. Dúró Dóra férje, Novák Előd szintén parlamenti képviselő, a Jobbik alelnöke, a radikális jobboldali szubkultúra egyik meghatározó személyisége volt az ezredforduló utáni években, Jobbik tagsága előtt pedig a MIÉP Ifjúsági Tagozatában tevékenykedett. Hegedűs Lórántné férje ifj. Hegedűs Lóránt református lelkész, aki 1998 és 2002 között a MIÉP képviselője volt. Az ő esetükben azonban csak részben lehet a családi kötelékekre épített politikai karrieréről beszélni. Dúró Dóra 2005-ben, 18 évesen csatlakozott a Jobbikhoz, egy évvel később pedig a X. kerületi alapszervezet ala-

pítói közé tartozott. Hegedűs Lórántné pedig 2006-tól önkormányzati képviselő volt Budakeszin, a 2004-es európai parlamenti választás alkalmával a MIÉP, 2009-ben pedig a Jobbik képviselő-jelöltje volt.¹⁰ Mindkettőjükről elmondható, hogy viszonylag korán, az országos sikerek előtt csatlakoztak a Jobbikhoz, így nem csupán házastársi kötelekeikre, hanem a korai párttagságra, az alapítók szűk csoportjába tartozásra is építhették karrierjüket.

A házastársi kötelekek kapcsán azt is meg kell jegyezni, hogy a magyar politikában nem a Jobbik az egyetlen párt, ahol házastársak (akár ugyanazon cikluson belül) parlamenti képviselők voltak. A MSZP soraiban Békesi László és Csehák Judit (1990–1998), Nyakó István és Nagy Nóra (2002–2006), Veres János és Szabó Éva (2006–2010), az MDF és később az MDNP frakciójában Kónya Imre és Kónyáné Kutrucz Katalin (1990–1998), valamint a Kisgazdapártban Torgyán József és Torgyán Józsefné Cseh Mária (1994–2002) egyaránt parlamenti képviselők voltak (B. Kelemen, 2008). Ezért a Jobbik női képviselőit semmiképp sem lehet elválasztani a magyar politikai környezettől, politikai karrierjükkel összefonódó házasságuk éppúgy kapcsolódik a nemzetközi szakirodalom megfigyeléseihez, mint a magyar közeghez. Ugyanis a már említett politikusok között több olyan is akad (például: Csehák Judit, Kónyáné Kutrucz Katalin, akik személyes, egyéni tevékenységük révén is komoly politikai tőkét gyűjtöttek maguknak).

A rendszerváltás utáni magyar női parlamenti képviselők esetében is ugyanazok a folyamatok voltak megfigyelhetők, mint férfi társaik esetében. A képviselői elit befagyása és professzionalizációja egy kis létszámú, ugyanakkor hosszú parlamenti múlttal és jelentős politikai tisztségekkel rendelkező, személyi állomány tekintetében stabil, női képviselői csoport kialakulását eredményezte (Ilonszki, 2009). A Jobbik esetében felmerülhet a kérdés, hogy a kisebb parlament következményében átalakuló frakció és a változó jelöltállítási mechanizmus hogyan érinti majd a női politikusok helyzetét. Tér nyílik majd esetleg új, ambiciózus és tehetséges személyek előtt, akik a 2010-es önkormányzati választáson valamely település képviselő-testületében gyűjtöttek politikai tapasztalatokat és építettek saját háterszágot, vagy az 1990 és 2010 között megfigyelt folyamatok játszódhatnak le a Jobbikon belül is, és kialakul egy kis létszámú, ugyanakkor befolyásos és hosszan szolgáló képviselőnői csoport?

Iskolai végzettség

A magyar politikai elitről már több alkalommal leírták, hogy a rendszerváltást követő időszakot két folyamat határozta meg: a professzionalizáció és a homogenizáció. A professzionalizáció annyit jelent, hogy a rendszerváltás után fokozatosan kialakult a hivatásos politikusok köre. A szociodemográfiai jellemzők alapján pedig a politikai osztály tagjai párthovatartozástól függetlenül

jobban hasonlítanak egymásra, mint a társadalom nagy részére. Az egyik fontos jellemző a magas iskolai végzettség. Míg a társadalom egészében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 2011-ben sem érte el a 15 százalékot, addig a politikai életben ez az érték a 80-90 százalékot is meghaladja (Körösényi-Tóth-Török, 2007: 294–296.; Ilonszki, 2009). Nézzük, mi a helyzet a radikális jobboldali képviselőknél ebben a kérdésben.

6. táblázat. Iskolai végzettség és tudományos fokozat szerinti összetétel.

Tudományterület	Diploma			PhD		
	MIÉP, 1993	MIÉP, 1998	Jobbik, 2010	MIÉP, 1993	MIÉP, 1998	Jobbik, 2010
Nincs felsőfokú végzettsége	1	0	12	–	–	–
Agrár, állatorvosi	1	3	2	0	0	0
Bölcsészettudományi	5	3	8	1	1	0
Jogi	0	1	6	0	0	0
Közgazdasági, Gazdasági	1	4	7	0	2	1
Műszaki, természettudományi	1	2	6	0	0	0
Orvosi, gyógyszerészi	2	0	3	0	0	0
Társadalomtudományi	0	0	3	0	0	0
Teológiai	1	1	0	0	0	0

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

Az első MIÉP-frakcióban egyetlen képviselő volt, aki nem fejezte be felsőfokú tanulmányait, Tóth-Kurucz János, aki 4 szemesztert járt végig a Budapesti Műszaki Egyetemen. Az 1993-as képviselőcsoportban sokan rendelkeztek bölcsészettudományi diplomával, ami a rendszerváltó parlament egészének jellegzetessége volt (Ilonszki, 2009). PhD-fokozattal egyedül Bognár László rendelkezett, aki neveléstörténetből szerzett doktori címet. Az 1998-as MIÉP-frakcióban rajta kívül még Gidai Erzsébet és Lentner Csaba szerzett doktori címet, mindketten közgazdaságtudományból. A második MIÉP-frakció jellegzetességének számított, hogy minden képviselő felsőfokú képesítéssel rendelkezett. Idővel még azok is valamilyen diplomát szereztek, akik korábban politikai okokból problémás helyzetbe kerültek felsőfokú tanulmányaik során (pl.: Cseh Sándor, Erkel Tibor, Fenyvessy Zoltán).

A Jobbik 2010-es képviselőcsoportjában ezzel szemben 12 személynek nem volt felsőfokú végzettsége, amikor átvette parlamenti mandátumát. Az érintettek között akadnak olyanok, akik (életkoruknak megfelelően) tanulmányaik végén jártak, azonban politikai tevékenységük miatt mégsem tudták befejezni egyetemi tanulmányaikat (például: Farkas Gergely, Samu Tamás Gergő).¹¹ A diploma nélküliek aránya magasabb volt a jobbikos képviselők körében, mint a 2010-ben megválasztott összes képviselő esetében (Ilonszki-Kurtán, 2011).

A Jobbik képviselő közül csak egyetlen személy rendelkezett PhD-fokozattal, Nyikos László, aki a közgazdaságtudományok doktora.

A MIÉP képviselői között egyetlen társadalomtudós sem akadt, a jobbikosok körében azonban hárman is voltak, akik a mandátum betöltésekor már átvették társadalomtudományi diplomájukat. Bana Tibor és Dúró Dóra politikatudományból, Mirkóczki Ádám szociológiából szerzett diplomát. Farkas Gergely és Samu Tamás Gergő pedig szintén társadalomtudományi területen folytatott felsőfokú tanulmányokat, amelyeket azonban a 2010-es választásig nem tudott lezárni. Ez az elem is azt a már említett álláspontot támasztja alá, hogy a Jobbik keretei között egy új, politikai ambíciókkal rendelkező fiatal generáció lépett színre.

Érdekes ellentét, hogy miközben a Jobbik a MIÉP-nél jóval határozottabban hirdeti keresztény szellemiségét és gyökereit, addig a történelmi egyházak vezetőivel egyáltalán nem ápol szoros kapcsolatot, sőt bizonyos esetekben éles konfliktusokat is felvállal az egyházi vezetőkkel szemben (Bíró Nagy-Róna, 2011). Ennek tükrében érdemesnek tartom megemlíteni, hogy míg mindkét MIÉP-frakcióban ült egy-egy lelkész, addig a Jobbik esetében teológiai végzettségű képviselővel nem találkozunk. Az 1993-as MIÉP-képviselőcsoporthoz Deme Zoltán evangélikus, az 1998-ashoz pedig ifj. Hegedű Lóránt református lelkész tartozott. A MIÉP-pel kapcsolatban pedig közismert volt, hogy szoros kapcsolatot ápol a Református Egyház egyes vezető köreivel, különösen a Hegedűs-családhoz kötődő lelkészekkel és az őket támogató, kurucos hagyományokat követő, radikális álláspontot képviselő irányzattal (Körösényi-Tóth-Török, 2003).

Rekrutációs bázis

A pártok működési elvei jelentős mértékben meghatározzák, hogy kik válhatnak képviselőjelöltté, majd a választás eredményeként parlamenti képviselővé (Enyedi-Körösényi, 2004). A parlamenti elit kutatása során ezt a kérdést úgy fogalmazhatjuk meg, hogy mely társadalmi rétegekből, milyen foglalkozási területekről merítenek a pártok, amikor kiválasztják képviselő jelöltjeiket. Vizsgált pártjaink esetében pedig úgy, hogy honnan érkeztek a politikába a magyar radikális jobboldali képviselők?

A képviselőket 10 kategóriába soroltam be. A párt- és mozgalmi karrier azokat jelöli, akik parlamenti képviselővé válásukat megelőzően országos vezető tisztséget töltöttek be szervezetükben, vagy esetlegesen nem is dolgoztak más területen mielőtt mandátumhoz jutottak. A helyi politika csoportjába azok tartoznak, akik valamilyen önkormányzati választott tisztséget töltöttek be képviselővé választásuk előtt. Emellett 7 foglalkozási kategóriát, valamint egy egyéb elnevezésű csoportot hoztam létre. Ez utóbbiba elsősorban azok kerültek, akik már nyugdíjasok voltak, mikor képviselővé váltak, és nem töltöttek be jelentős befolyással bíró országos párttisztséget.

7. táblázat. Rekrutációs szféra.

Rekrutációs szféra	MIÉP, 1993	MIÉP, 1998	Jobbik, 2010
párt- és mozgalmi karrier	0	3	12
helyi politika	0	2	4
közigazgatás	0	0	1
oktatás, kultúra	4	3	3
egészségügy és szociális ellátás	2	0	4
agrárium	0	0	1
állami vállalat	3	0	1
üzleti élet	1	2	15
ügyvéd	0	1	2
egyéb	2	4	3

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

A MIÉP esetében megfigyelhető a politikai elit rendszerváltást követő professzionalizációja. Amint azt már korábban említettem, az MDF 1990-es egyéni választókerületi győztesei jórészt a helyi humán végzettségű elitet jelenítették meg (Ilonszki, 2009). Ez látszódik az 1993-as, MIÉP-et alapító képviselők esetében is, akik között az oktatás, a kultúra és az egészségügy területéről érkező rendszerváltó, amatőr politikusok voltak többségben. Egy részük (mindenekelőtt az irodalmi életet végképp politikai pályára cserélő Csurka István) a későbbiek során profi politikussá vált, még abban az esetben is, ha politikai karrierjük 1994 után nem az országos, hanem a helyi politika színterein folytatódott.¹²

1998-ban 5 olyan személy ült a MIÉP-frakciójában, akik már korábban is voltak képviselők. Kettő (Bognár László és Szabó Lukács) a helyi politika keretei között „vészelték át” az 1994–1998 közötti időszakot, míg az 1994-es választáson kisközgazdát politikusként mandátumot szerző Kapronczai Mihály az Országgyűlésben, Csurka István és Bogdán Emil pedig a MIÉP központjában töltötte ezt az időszakot.

A párt- és a párt körüli mozgalmakhoz kötődő karrier a Jobbik képviselőinek körében különösen nagy arányt képvisel. Ennek magyarázata részben a párt generációs jellegében rejlik, több olyan fiatal képviselő is mandátumhoz jutott 2010-ben, akik az egyetemi évek során, vagy esetleg már középiskolásként bekapcsolódtak a Jobbik, vagy más radikális jobboldali politikai közösség tevékenységébe, ahonnan egyenes út vezetett az Országgyűlésbe (Bana Tibor, Dúró Dóra, Farkas Gergely, Samu Tamás Gergő). A másik alcsoportot azok jelentik, akik hosszú ideje bekapcsolódtak a radikális jobboldali szervezetek és szubkultúrák életébe (Novák Előd, Z. Kárpát Dániel), néhányan pedig a Jobbik alapításában is részt vettek (Szabó Gábor, Vona Gábor).

Bár a pártszervezeti kérdések nem tartoznak jelen tanulmány keretei közé, fontosnak tartom megjegyezni, hogy a nyugati-európai zöld és radikális jobb-

oldali pártok szervezete kapcsán Richard Gunther és Larry Diamond azt a következtetést vonta le, hogy pártszervezeti szempontból egy új generációt képeznek, legfőbb jellegzetességük, hogy mozgalmakra épülnek. A radikális jobboldali pártok, és a körülöttük csoportosuló szervezetek, informális szubkultúrák a modern kor tünetének tartott atomizálódással és a közösségek bomlásával szemben rendet, biztonságot, a hagyományok és a korábban kialakult identitások védelmét, azok újjászületésének elérését ígérik híveiknek (Gunther–Diamond, 2003). A magyar radikális jobboldal esetében Mikecz Dániel vizsgálta a mozgalmi gyökereket, amelyek a MIÉP és a Jobbik esetében is határozottan kimutathatóak. Annak ellenére, hogy a MIÉP pártszakadás útján, a „parlament falai között” jött létre, Csurka az MDF-en belül a Magyar Út Körök mozgalomra építve próbált támogatást szerezni Antall Józseffel szemben. A Jobbik pedig ifjúsági mozgalomként jött létre, nevében a mai napig megtartva a mozgalom kifejezést (Mikecz, 2012). Véleményem szerint a mozgalmi gyökerek és a máig élő kapcsolat jelentőségét jelzi, hogy olyan személyek is részt vettek valamilyen mozgalom, vagy szubkultúra tevékenységében, akik emellett valamilyen más, „hétköznapi” állással is rendelkeztek (például: Lenhardt Balázs).

A rekrutációs területekkel kapcsolatban érdekes adatnak tartom még, hogy a Jobbik képviselőinek közel egyharmada az üzleti életből érkezett a politikába. E képviselői csoport döntő többsége kis, családi vállalkozásokban dolgozott a 2010-es választást megelőzően. Ez a réteg szinte teljes egészében hiányzott a MIÉP képviselőinek köréből, annak ellenére, hogy a MIÉP szintén a hazai kisvállalkozók érdekvédőjeként pozícionálta magát és ellenségként tekintett a külföldi, multinacionális nagyvállalatokra. Ez pedig csak részben magyarázható azzal, hogy jelentősen különbözött egymástól a Kádár-korszak, valamint a rendszerváltás utáni gazdasági és vállalati szerkezet. A már az első MIÉP-es csoportban is jelen lévő Szabó Lukács például a rendszerváltás előtt magángazdálkodóként dolgozott, miután egy állami vállalattól politikai viták folytatása miatt elbocsátották. Rajta kívül azonban egyetlen vállalkozó sem volt a MIÉP képviselői között.

Üldöztetési mutatók

A rendszerváltás utáni parlamenti pártok elitjeiről folytatott vizsgálatok azt mutatták, hogy az FKGP és a KDNP politikusainak körében kiemelkedően magas volt azok száma, akik a kommunista időszakban személyes, vagy a családot valamilyen formában érintő üldöztetést szenvedtek el, valamint a kommunista rezsimmel szembenálló egyházi iskolákban tanultak (Körösi–Tóth–Török, 2003). Mint azt már írtam, korábban nem készült a MIÉP országgyűlési képviselőire koncentrált részletes kutatás, így arra vonatkozó írást sem találtam, hogy a radikális jobboldali képviselők esetében milyen adatokat láthatunk e kérdés kapcsán. Az országgyűlési almanachokban elérhető életrajz-

ok alapján 3 kategória mentén csoportosítottam azokat a képviselőket, akik életrajzukban említést tesznek valamilyen atrocitásról, amely 1989 előtt politikai okokból érintette őket. Úgy gondolom, hogy ezt a kérdést azért érdemes megvizsgálni, mert amennyiben azt az eredményt látjuk, hogy magas a korábban sérelmet szenvedő képviselők száma, akkor az részben választ adhat arra, hogy a több helyen markáns baloldali elemeket tartalmazó pártprogramok ellenére miért képviselt mindkét párt nagyon éles antikommunista álláspontot és miért tekintett határtalan ellenszenvvel a posztkommunista utódpártra, a Magyar Szocialista Pártra.

8. táblázat. Üldöztetés a kommunizmus idején.

Sérelem formája	MIÉP, 1993	MIÉP, 1998	Jobbik, 2010
személyes üldöztetés	4	7	3
családi sérelem	1	5	3
„rendszeridegen hivatás”	1	0	0

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

A személyes üldöztetés körébe olyan eseteket soroltam, amikor az illető börtönben ült 1948 és 1989 között, származása miatt valamilyen hátrány érte tanulmányai során, vagy politikai konfliktus miatt nem kaphatott meg, illetve veszített el állást. A családi sérelem azt a helyzetet jelöli, amikor a képviselő személyesen nem élt át üldöztetést, ugyanakkor valamelyik szülőjét internálták, kitelepítették, vagy a családi vagyont államosították a kommunista hatalomátvételt követően. A harmadik kategóriát végső soron egy személy miatt alakítottam ki: Deme Zoltán 1990 és 1994 között volt képviselő, mandátumát Békés megye 5. számú, Szarvas központú választókerületében szerezte, amely városban 1987-től szolgált lelkészként. Deme tradicionális lelkész családdhoz tartozik, felesége, továbbá két bátyja is az evangélikus lelkészi hivatást választotta. Bár életrajzában nem tesz említést arról, hogy hivatásuk miatt őt, vagy családtagjait atrocitás érte volna, mindenképpen kívül állt a kommunista rezsim által kedvelt társadalmi csoportokon.¹³ A második MIÉP-frakció lelkész képviselőjét azért nem soroltam ebbe a csoportba, mert ifj. Hegedűs Lóránt a rendszerváltás követően fejezte be teológiai tanulmányait és kezdett gyülekezet mellett lelkészként szolgálni.

Visszatérve a másik két kategóriához, azt láthatjuk, hogy különösen az 1998-as MIÉP-es képviselők körében volt magas azok száma, akik személyes üldöztetésről számoltak be hivatalos életrajzukban. Cseh Sándor és Rozgonyi Ernő esetében halmozott sérelmekről beszélhetünk. Cseh édesapját 1949-ben elhurcolták és birtokaitól megfosztották, édesanyját pedig ezt követően kitelepítették, ő maga pedig 1956-os forradalmi tevékenysége miatt éveket ült börtönben. Rozgonyi szülei több vállalatban is tulajdonrészrel bírtak, amit az államosítás során elveszítettek, a későbbi képviselő pedig osztályidegen szár-

mazása miatt az 1950-es években több alkalommal is sikertelenül felvételizett felsőfokú oktatási intézménybe. Az 1970-es évek elején szintén konfliktusba keveredett a politikai hatalommal, aminek következtében pénzbírságot kapott. Ennek figyelembe vétele mellett is azt láthatjuk, hogy a MIÉP jelöltjeként 1998-ban mandátumot szerző 14 képviselő közül 10 tesz említést a kommunista rendszer idején szerzett sérelmekről. Ez magyarázatot adhat a párt antikommunizmusára és arra is, hogy ellenzéki pártként miért támogatta rendszeresen a Fideszt, amely párt identitásában szintén központi szerepet tölt be az antikommunizmus. A magas üldöztetési mutatók annak megértésében is segítségünkre lehetnek, hogy a MIÉP-ben tevékenykedő politikusok miért osztották Csurka Istvánnak a rendszerváltással kapcsolatos kritikáit.

A vizsgált képviselők közül 1990 előtt Cseh Sándor mellett még négy személy ült politikai okokból börtönben: Csurka István és Murányi Levente 1956-os tevékenysége miatt; Fenyvessy Zoltán az '56-os forradalom tízedik évfordulójára szervezett megemlékezés miatt; Varga Gézárt pedig azért ítélték el, mert az 1970-es években megpróbált családjával együtt külföldre szökni. Az első MIÉP-frakcióhoz az alakulást követően, 1993 őszén csatlakozott Dénes János, aki ezért nem került feltüntetésre a táblázatban, azonban nevét mégis érdemes kiemelni, mert 1956-ban a Kőbányai Gyógyszergyár munkástanácsának vezetője volt, amiért a korábban felsorolt négy személyhez hasonlóan szintén börtönbüntetést kapott. A személyes sérelmek terén a másik nagyobb csoportot azok a képviselők alkotják, akiktől egyetemi ösztöndíjat (pl.: Erkel Tibor), vagy egyetemi oktatói állást (pl.: Horváth Lajos, Pösze Lajos) tagadtak meg.

A MIÉP és a Jobbik képviselői esetében tapasztalt eltérő számok és arányok a személyes üldöztetés esetén még magyarázhatóak azzal, hogy a Jobbik képviselőcsoportjának átlagéletkora jóval alacsonyabb, ezért életkorukból adódóan csak kevesek ütközhettek személyesen a kommunista hatalommal. A Jobbik képviselői közül azonban a családot érő atrocitásokról is igen kevesen számolnak be, ami feltehetően a generációs különbségekkel magyarázható. A fiatalabb képviselők identitásában már kevésbé markáns szerepet tölt be a nagyszülők vagy dédszülők üldöztetése, mint azok esetében, akik gyermekként élték át a családi vagyon elvesztését, vagy a szülők meghurcolását.

SZEMÉLYI KONTINUITÁS A MIÉP ÉS A JOBBIK FRAKCIÓI KÖZÖTT

Tanulmányom fentebbi részeiben említettem és megvizsgáltam néhány véleményt, amely a magyar politikatudományban és közéletben a MIÉP-pel, valamint a Jobbikkal kapcsolatban él. Azt már több kutatás bizonyította, hogy a különbségek ellenére a két párt között szoros kapcsolat áll fenn (Bíró Nagy-Róna, 2011; Tóth–Grajczjár, 2011). Az kétségtelen, hogy a Jobbik története, ide-

ológiája és politikai stratégiája értelmezhetetlen a MIÉP és legfőképp egykori vezetője, Csurka István nélkül (Tóth–Grajczár, 2012: 87). Ennek ellenére eddig csak kevés egyetlen olyan publikáció született, amely részletesebben tárgyalta volna azt, hogy a Jobbik képviselői közül mennyien kapcsolódtak személyükön keresztül közvetlenül a MIÉP-hez (Ilonszki–Kurtán, 2011).

Írásomban három szempontot fogok figyelembe venni annak vizsgálata során, hogy milyen mértékű a kontinuitás a MIÉP, valamint a Jobbik képviselőcsoportjai között. Az első terület a visszatérő képviselők csoportja, vagyis azoké, akik mandátumuk elvesztését követően valamikor vissza tudtak térni az Országgyűlésbe. A második szempont a jelöltség, a harmadik pedig a mandátumot szerző képviselők korábbi párttagságának vizsgálata.

Visszakerülő képviselők

A parlamenten belül különleges, ugyanakkor csak kevéssé ismert és ritkán kutatott csoportot jelentenek a visszatérő képviselők (Gyömöre, 2008; Ilonszki, 2009; Ilonszki–Kurtán, 2011). Visszakerülő képviselőknek azokat tekintjük, akik két mandátum között legalább egy ciklusban nem voltak országgyűlési képviselők. Esetükben joggal merül fel a kérdés, hogy milyen képességekkel kell rendelkezni ahhoz, hogy egy kieső újra mandátumot szerezhessen? Mi az a plusz, ami lehetővé teszi számukra a visszatérést (Gyömöre, 2008: 121–122.)?

Az 1998-as MIÉP-frakcióban 4 olyan képviselő akadt, aki 1990–1994 között már parlamenti képviselő volt, a 2010-es jobbikos képviselőcsoportban pedig 3 olyan képviselő ült, aki az 1998–2002-es ciklusban volt képviselő. Az 1998-as MIÉP-frakció tagja volt egy továbbbszolgáló, korábbi kispap képviselő is, akinek szerepéről és karrierútjáról a későbbiekben még részletesebben is szót ejtünk.

9. táblázat. Továbbbszolgálók, újak és visszakerülők.

	MIÉP, 1993–1994	MIÉP, 1998–2002	Jobbik, 2010–2014
továbbbszolgálók	12	1	0
újak	0	9	44
visszakerülők	0	4	3

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

Gyömöre Máté 2008-as írásában, amelyben a magyar visszakerülő parlamenti képviselők jellegzetességeit mutatta be, többek között azt a konklúziót fogalmazta meg, a visszakerülők a kiesést követően sem szakították meg, hanem folytatták és párton belül, illetve a legtöbb esetben a helyi politikában építették tovább karrierjüket. További figyelemre méltó adat volt, hogy az 1990 és 2006 közötti visszatérők közel harmada pártot váltott politikai karrierje során (Gyömöre, 2008). Ezeket a megállapításokat lényegében megerősítette

Ilonszki Gabriella és Kurtán Sándor a 2010-es parlament visszakerülő képviselői kapcsán. Gyömöre konklúzióját a helyi politikai tisztség szerepének hangsúlyosabbá válásával egészítették ki (Ilonszki–Kurtán, 2011).

1998-ban Bogdán Emil, Bognár László, Csurka István és Szabó Lukács tért vissza a parlamenti padsorokba az első MIÉP-frakcióból. Csurka István pártelnök szerepét úgy gondolom nem kell különösebben részleteznem, a pártot életre hívó politikusként egyértelmű helye volt az új képviselőcsoportban is. Bogdán Emil az MDF-et alapítók szűk köréhez tartozott, régi személyes ismeretség fűzte Csurkához, az 1970-es években általa szervezett ellenzéki összejövetelek fontos szerepet játszottak az MDF-et létrehozó ellenzéki csoport összekovácsolódásában. Bognár László 1994 és 1998 között a pest megyei Göd városának polgármestere volt, egyúttal a megyei közgyűlésben is mandátummal rendelkezett. Szabó Lukács pedig a debreceni és a Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlésben volt képviselő.

A Jobbik 2010-es képviselői között három visszakerülő képviselő volt, akik valamennyien 1998 és 2002 között voltak képviselők: Balczó Zoltán, Rozgonyi Ernő, Zakó László. Balczó Zoltán 2002 és 2006 között fővárosi közgyűlési képviselő, illetve 2009-től parlamenti mandátumának átvételéig európai parlamenti képviselő volt. 2003-ban elhagyta a MIÉP-et és belépett a Jobbikba, amelynek már első kongresszusán alelnökké választották. Rozgonyi Ernő szintén 2003-ban hagyta el a MIÉP-et, ő azonban nem kilépett, hanem egy Csurka-ellenes „puccskísérelt”-et követően zárták ki. Ezután Magyar Nemzeti Front néven alapított pártot, amelynek sikertelenségét belátva 2004-ben átlépett a Jobbikba. Zakó László eltérő utat járt be, 1998-ban az FKgP jelöltjeként nyert Zala megye 2. számú választókerületében, a Kiszegvári párt szétesése folyamán azonban nem valamely másik jobboldali kormánypárthoz, hanem a MIÉP-hez csatlakozott, ahol már 2001-ben alelnökké választották. 2002 és 2006 között nagykanizsai önkormányzati képviselőként tevékenykedett, 2008-ban még megválasztották a MIÉP egyik alelnökévé, 2009-ben azonban már a Jobbik nagykanizsai alapszervezetének vezetője, valamint Zala megyei elnöke volt.

A MIÉP és a Jobbik visszakerülő képviselőinek karrierútja alátámasztja a korábbi kutatások megállapításait. A helyi politikai életben, illetve a radikális jobboldali szervezetekben komoly beágyazottsággal és tekintéllyel rendelkező politikusok képesek voltak arra, hogy ezen politikai erőforrásokra építve a pártváltást követően olyan pozíciót vívjanak ki maguknak új pártjukban, ahonnan újra parlamenti mandátumot szerezhettek.

Korábbi politikai tapasztalat

Mielőtt rátérnék a korábbi párttagság és képviselő-jelöltség kérdésére, szükségesnek tartom még egy szempont kiemelését: a korábbi politikai tapasztalat vizsgálatát. Az előbbi pontban igazolva láttuk azt a tézist, miszerint az országos politikai tisztség, valamint a helyi háttér jelenthet olyan erőforrást, amely-

re építve egy kiesett képviselő újra parlamenti mandátumhoz juthat (Gyömöre, 2008; Ilonszki–Kurtán, 2011). A 2010-ben megválasztott új és visszatérő képviselők esetében azt tapasztalhattuk, hogy a korábbi ciklusokhoz képest rendkívüli mértékben megnőtt a helyi politikai munka jelentősége (Ilonszki–Kurtán, 2011). A radikális jobboldali képviselők rekrutációs bázisa kapcsán már érintettem a helyi politikai terek szerepét, azonban úgy gondolom, hogy ebben a pontban érdemes visszatérni a mandátumszerzés előtti politikai múlt és tapasztalat kérdéséhez, mert segíthet megérteni a MIÉP és a Jobbik közötti kapcsolat dinamikáját is.

10. táblázat. Korábbi választott helyi politikai tisztségek.

Politikai tapasztalat	MIÉP, 1993	MIÉP, 1998	Jobbik, 2010
országgyűlési képviselő	12	5	3
EP-képviselő	0	0	1
polgármester	0	1	0
alpolgármester	0	1	1
önkormányzati képviselő	0	2	6
megyei és fővárosi közgyűlési képviselő	0	3	1

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

A Jobbik 2010-es képviselői között 7 olyan személy akadt, aki korábban választott helyi politikai tisztséggel is rendelkezett. Közülük csak ketten szereztek mandátumot a Jobbik jelöltjeként 2006-ban (Korondi Miklós Cegléden és Staudt Gábor a XXII. kerületben). Mirkóczki Ádám 2006-ban függetlenként indult Feldebrőn, és csak később, a ciklus közben vált képviselővé. Egerben Sneider Tamás a MIÉP körüli jobboldali szervezetek jelöltjeként, Hegedűs Lórántné pedig egy civil szervezet színeiben lett ekkor önkormányzati képviselő, egyben Budakeszi alpolgármestere. Zakó László még korábban, 2002 és 2006 között volt tagja a nagykanizsai képviselő-testületnek, Hegedűs Tamás pedig 1994-ben lett pécsi önkormányzati képviselő a helyi SZDSZ és a jobboldali pártok összefogásának eredményeképp. A korábbi politikai tapasztalat szempontjából mindenképp kiemelkedik Balczó Zoltán, aki nem csupán országgyűlési képviselő volt, hanem két ciklus (1994–1998, 2002–2006) során a Fővárosi Közgyűlésnek, egy éven át (2009–2010) pedig az Európai Parlamentnek is tagja volt. Ez a létszám azonban igen kis arányt tesz ki a Jobbik frakciójában és az egyéni karrier utak alapján azt is állíthatjuk, hogy a helyi politikai életből csak rendkívül kevés egykori MIÉP-es képviselő került be a Jobbik képviselői közé.

Csurka István is csak kevés helyi politikust emelt fel a MIÉP országos vezetői, és a parlamenti mandátumokra eséllyel pályázók közé. Az 1998-as MIÉP-frakcióban is kisebbségben voltak a helyi tapasztalatokkal rendelkezők. Az egyetlen polgármester Bognár László volt (Göd), önkormányzati képviselőként pedig Fenyvessy Zoltán (XI. kerület) és Szabó Lukács (Debrecen) tevékenyke-

dett 1998 előtt. Kiss Andor még a rendszerváltás előtt volt tanácsstag Tahí községben, az 1990-es választáson megőrizte tisztségét, sőt alpolgármesternek is megválasztották, egy külföldi munkavállalás miatt azonban megszakította politikai karrierjét 1998 előtt. Fővárosi, illetve megyei közgyűlési képviselő volt 1994 és 1998 között Balczó Zoltán (Budapest), Bognár László (Pest), Kapronczai Mihály és Szabó Lukács (Hajdú-Bihar), utóbbiak esetében azonban ez a tisztség elsősorban a helyi politikai súly növeléseként, illetve anyagi forrásként szolgált. A 14 MIÉP-es képviselő között tehát hárman voltak (Balczó Zoltán, Fenyvessy Zoltán, Kiss Andor), akik a helyi politikából emelkedtek országgyűlési képviselővé 1998-ban.

Párttagság és korábbi képviselő-jelöltség az országgyűlési választáson

A bevezetőben említettem, hogy a Jobbikot többen is a MIÉP egyértelmű utódjaként kezelik, a MIÉP-et pedig a magyar politikatudomány az MDF egy szakadár csoportjának tekintette. E kérdések tisztázása érdekében érdemes megvizsgálni, hogy a pártok frakcióiban ülő képviselők mandátumuk elnyerését megelőzően milyen párttagsággal rendelkeztek.

11. táblázat. Korábbi párttagság.

Korábbi párt	MIÉP, 1993–1994	MIÉP, 1998–2002	Jobbik, 2010–2014
MDF	11	7	4
FKgP	1	2	2
KDNP	0	1	1
Fidesz	0	0	1
MIÉP	–	–	14
MSZMP	0	1	2
Egyéb	0	3	2

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, www.parlament.hu

A Magyar Igazság képviselőcsoportot az MDF 12 korábbi képviselője hozta létre. Közülük 11 személy volt korábban az MDF tagja, Deme Zoltán 1990-ben független jelöltként nyert Békés megye 5. számú választókerületében és bár csatlakozott az MDF frakciójához, a pártba nem lépett be. A 12 képviselő között csupán egy személyt találunk, aki a rendszerváltás idején más pártot is megjárt, Miklós Árpád 1988-ban belépett az újjáalakuló Független Kisgazdapártba, azonban még ebben az évben váltott, és a radostyáni alapszervezet megalapításával az MDF tagjává vált.

A második MIÉP-frakcióban is számos olyan képviselő akadt, aki egykor az MDF tagja volt. Mindannyian 1993-ban, Csurka István kizárását követően hagyták el a Demokrata Fórumot. Balczó Zoltán és ifj. Hegedűs Lóránt ekkor még csak egyszerű párttag volt, Fenyvessy Zoltán viszont 1990-ben listáról bekerült a XI. kerületi képviselő-testületbe. Érdekesség, hogy egykori MDF-ta-

gokat a 2010-es jobbikos képviselők között is találunk, akik közül csupán Balczó Zoltán jutott egyenesen a MIÉP-en keresztül a pártba. Gyenes Géza, Murányi Levente és Pósz Lajos egyaránt a rendszerváltás idején lépett be az MDF-be. Pósz politikai karrierje során ezt követően megfordult a MIÉP és az FKgP környékén is, majd még 2010-ben kizárták a Jobbik képviselőcsoportjából.

Az MDF mellett a Független Kisgazdapárt volt a másik olyan párt, amelyben több MIÉP-es is megfordult, azonban az FKgP és a MIÉP közötti „átjárás” a Demokrata Fórummal ellentétben nem csupán egyirányú volt. Bár az 1994-es önkormányzati választáson a MIÉP még közös jelölteket állított és szorosán együttműködött a kisgazdákkal a kampányban, kapcsolatuk 1994 után kifejezetten fagyossá vált. Ennek meghatározó oka volt Csurka István és Torgyán József személyisége, valamint az azonos célközönség, ami mellett ugyanilyen fontosnak tekinthető, hogy számos olyan politikus akadt, aki konfliktus esetén a másik pártban látott lehetőséget karrierjének folytatására. Kaproncz Mihály 1994-ben az FKgP megyei elnökeként, a Hajdú-Bihar megyei területi listáról szerzett parlamenti mandátumot. 1995-ben azonban Torgyán minden tisztségétől megfosztotta és kizáratta, mert állítólag befogadta az FKgP debreceni székházába a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetséget, amelynek két tagja a debreceni zsinagógában gyűjtogatott. Kaproncz az eset miatt a bírósághoz fordult, és sikerült elérnie, hogy az Országgyűlés mentelmi bizottsága elutasította azt a lemondó nyilatkozatot, amelyet a kisgazdák képviselőcsoportja nyújtott be a nevében. A kisgazda képviselő 1997-ben jelentette be, hogy belép a MIÉP-be, amelynek országos listájáról 1998-ban újra parlamenti mandátumot szerzett (Benkő, 2000). Cseh Sándor 1990-ben az FKgP jelöltjeként indult az országgyűlési választáson, 1992-ben pedig alelnöki tisztséget viselt, amikor egy csoport tagjaként kísérletet tett Torgyán József megbuktatására. Ezt követően különböző kisgazda formációkat vezetett, 1998-ban a MIÉP és a Kisgazda Szövetség megállapodásának értelmében jutott parlamenti mandátumhoz.

Csurka tudatosan törekedett a kisgazda politikusok és szavazók integrálására. Mikor G. Nagyné Maczó Ágnes és Torgyán József viszonya elmergeseedett, akkor felajánlotta Maczó számára, hogy az 1998-as választás alkalmával szerepeljen a MIÉP országos listájának második helyén képviselő-jelöltként. Maczó azonban visszautasította Csurka ajánlatát és saját pártot alapított, ami viszont elbukott a '98-as választáson (Benkő, 2000). Az 1998–2002 közötti ciklusban ennek ellenére Csurka két kisgazda képviselőt is befogadott a MIÉP-be, Zakó Lászlót és Koppánné Kertész Margitot (aki, mint azt már korábban említettem, adminisztratív okokból soha nem lett hivatalosan a MIÉP képviselőcsoportjának tagja).

A politikusok „áramlása” azonban nem csak egy irányba zajlott a két párt között. Réti Miklós, aki az 1993–1994-es MIÉP-frakció tagja volt, 1998-ban és 2002-ben is az FKgP jelöltjeként indult Pest megye 16. számú választókerületében. Horváth Lajos, az első MIÉP-es képviselőcsoport frakcióvezetője szintén a

kisgazdáknál talált új politikai otthonra, miután kapcsolata Csurka Istvánnal elmérgesedett. Gidai Erzsébet pedig 2002 januárjában történt kizárását követően, az áprilisi választáson az FKgP színeiben indult Pest megye 15. számú választókerületében, sőt a párt országos listájának negyedik helyét is megkapta.

Más jobboldali pártokból meglehetősen kevesen léptek át a MIÉP-be, vagy a Jobbikba. Rozgonyi Ernő a rendszerváltás idején a KDNP tagja volt, később azonban a radikális jobboldali pártokban folytatta politikai karrierjét. Varga Géza pedig az FKgP, a Fidesz és az Élőlánc Magyarországért ökopárt után talált új politikai otthonra a Jobbiknál. Bödecs Barna a Magyarországi Zöld Párt és különböző zöld szervezetek tagja volt a Jobbik előtt.

Egykori MSZMP-tagot keveset találunk a radikális jobboldali képviselők körében. Gidai Erzsébet (MIÉP) és Nyikos László (Jobbik) esetében közös pontnak tekinthető, hogy a rendszerváltás előtt mindketten az állami szférában, illetve a tudományos életben dolgoztak, továbbá mindketten jártak külföldi egyetemen. Korondi Miklós (Jobbik) szintén állami szférában, a MÁV-nál dolgozott a rendszerváltás előtt. Feltehetően mindannyian a kor szellemiségéhez igazodva, szakmai karrierjük biztosítását is szem előtt tartották, amikor az MSZMP-tagság mellett döntöttek.

Érdekességként érdemes még megjegyezni, hogy bár a MIÉP és a Jobbik is az SZDSZ-t tekintette első számú politikai ellenségének, mindkét párt képviselői között megjelent egy-egy korábbi SZDSZ-tag. Cseh Sándor a rendszerváltás éveiben a Szabad Kezdeményezések Hálózatához és az SZDSZ-hez is csatlakozott, 1989 tavaszán azonban már az FKgP-t szervezte. Hegedűs Tamás, a Jobbik képviselője szintén a rendszerváltás idején lett az SZDSZ tagja, a liberálisokkal az 1990-es évek közepén szakított, miután a pécsi szervezetet is megosztotta az MSZP-hez fűződő viszony kérdése.

A Jobbik 2010-es képviselői között 14 olyan személy található, aki korábban a MIÉP-nek is tagja volt, azonban még ennél is többen vannak, akik arról írnak, hogy szimpatizáltak a MIÉP-pel. Ez alapján igen szorosnak tűnik a két párt közötti kapcsolat, és úgy tűnik, hogy az egykori MIÉP-tábor egy jelentős része a Jobbik berkein belül talált új politikai otthonra. Ebben minden bizonytalanság van, és a két párt közötti átjárást megkönnyíthette, hogy miután a 2002-es kudarcot követően Csurka István eltávolította a MIÉP-ből saját középgenerációs értelmiségének jelentős részét, azokkal a fiatalokkal fogott össze, akiket korábban rendszeresen támadott (Tókéczki, 2006). A még mindig a MIÉP által dominált választási szövetség 2006-os gyenge teljesítménye jelentette sok tag számára a végső igazolását annak, hogy a Csurka által vezetett szervezet felett eljárt az idő és a Jobbik körül formálódik olyan politikai közösség, amely új dinamizmust adhat a magyarországi radikális jobboldal számára (Bíró Nagy-Róna, 2011; Marelyin Kiss et al., 2011).

Ha végigtekintünk azon, hogy a 14 egykori MIÉP-tag hol indult az 1994 és 2006 közötti országgyűlési választásokon, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy kö-

zülük csak kevesen töltötték be igazán fajsúlyos szerepet Csurka István pártjában. A 2006-os választást azért sorolom azon választások mellé, amelyeken a MIÉP önállóan indult, mert ezen a választáson még a MIÉP infrastruktúrája jelentette a radikális jobboldal választási kampányának alapját, emellett a korábbi három választáshoz hasonlóan Csurka István állt a MIÉP-Jobbik Harmadik Út nevet viselő választási szövetség országos listájának élén.

12. táblázat. Az egykori MIÉP-tagok képviselőjelöltsége 1994 és 2006 között.¹⁴

Képviselő	1994	1998	2002	2006
Balczó Zoltán	Budapest 2. vk. Budapest lista 4. Országos lista 20.	Budapest 2. vk. Budapest lista 7. Országos lista 7.	Budapest 2. vk. Budapest lista 81. Országos lista 2.	Budapest 2. vk. Budapest lista 4. Országos lista 5.
Bana Tibor	–	–	–	Vas lista 6. Országos lista 19.
Endrészik Zsolt	–	–	B-A-Z lista 22.	–
Gyüre Csaba	–	–	SZ-SZ-B 1. vk. SZ-SZ-B lista 7. Országos lista 47.	SZ-SZ-B 1. vk. Országos lista 32.
Magyar Zoltán	–	–	–	–
Novák Előd	–	–	Budapest lista 40.	–
Rozgonyi Ernő	–	Fejér 4. vk. Fejér lista 3. Országos lista 10.	Budapest 4. vk. Budapest lista 80. Országos lista 5.	–
Sneider Tamás	–	–	Heves lista 14.	Heves 6. vk. Heves lista 5.
Szabó Gábor	–	–	–	Országos lista 14.
Szávay István	–	–	–	–
Szilágyi György	–	–	Budapest lista 50.	–
Z. Kárpát Dániel	–	–	–	Budapest 4. vk. Budapest lista 6. Országos lista 24.
Zagyva György	–	–	–	–
Zakó László	–	–	Zala 2. vk. Zala lista 3. Országos lista 14.	Zala 2. vk. Zala lista 1. Országos lista 8.

Forrás: <http://valasztas.hu/hu/ovi/index.html>

A 14 személy korábbi indulási helyeit áttekintve azt láthatjuk, hogy hárman egyetlen alkalommal sem voltak képviselő-jelöltek, hárman pedig olyan listás helyen szerepeltek az adott évben, ahonnan gyakorlatilag esélyük sem volt a mandátumszerzésre. Hasonlóan esélytelen pozíciónak tekinthetjük a területi listák első (Budapesten a sok kiosztható mandátum miatt az első két-három) helyénél alacsonyabb szintű jelöltséget is. Ennek tükrében a felsorolt személyek közül Balczó Zoltán, Rozgonyi Ernő, Zakó László, illetve 2006-ban Szabó Gábor szerepelt olyan helyen a MIÉP (2006-ban pedig a MIÉP–Jobbik) listáin, ahonnan reális eséllyel számíthatott parlamenti mandátum elnyerésére. A korábbi képviselő-jelöltségek alapján tehát azt láthatjuk, hogy a három visszatérülő egykori MIÉP-es képviselőn kívül csak egy személy akadt, aki 2010 előtti választáson kiemelt helyen szerepelt a radikális jobboldali jelöltek között. Szabó Gábor a Jobbik pártigazgatójaként tagja volt annak a delegációnak, amely megállapodott a MIÉP-pel a 2006-os választási szövetségről, az ő 2006-os előkelőnek számító országos listás helye, feltehetően ennek köszönhető. Ennek tükrében viszont azt mondhatjuk, hogy a két radikális párt között, a párt- és képviselői elit szintjén csak igen korlátozott mértékű kontinuitás állapítható meg, ami gyakorlatilag arra a három személyre korlátozódott, akik 2010-ben a Jobbik színeiben kerültek vissza az Országgyűlésbe.

ÖSSZEFOGLALÁS

Írásomban összefoglaltam és bemutattam a MIÉP és a Jobbik képviselőcsoportjainak szociodemográfiai mutatóit és ezek alapján kísérletet tettem a frakciók profiljának megrajzolására. Magam is úgy találtam, hogy az egykori MIÉP idősebb korosztályt megjelenítő képviselőivel szemben a Jobbik egy új politikai generáció színre lépésének tekinthető.

Az életkor mellett az iskolai végzettség, valamint a rekrutációs terület esetében is markáns különbségek mutathatóak ki a két párt képviselői között. A MIÉP 1998-as frakciója kifejezetten magas iskolázottsági és tudományos mutatókkal rendelkezett, míg a Jobbik képviselőinek negyede nem rendelkezett felsőfokú végzettséggel, amikor 2010-ben parlamenti mandátumhoz jutott. A Jobbik esetében az is markánsan eltérő képet mutatott, hogy a párt képviselőinek jelentős része közvetlenül a radikális pártban, esetleg valamely ahhoz kapcsolódó szervezetben tevékenykedett, vagy a vállalkozói szférához tartozott. A párt frakciójában nagy számban jelen lévő fiatal képviselők döntően az első csoportba tartoznak, és nem ritka körükben az olyan karrierút, amely az egyetemekről egyenesen vezetett az Országgyűlésbe. E csoport mellett a kisvállalkozói réteg is szinte teljes egészében hiányzott a MIÉP képviselőinek köréből. A Jobbikból viszont hiányoznak azok a magas iskolai végzettséggel és

kulturális tőkével rendelkező képviselők, akik az 1998-as MIÉP-frakció és ezen keresztül az egész párt arculatát jelentős mértékben meghatározták.

A Jobbik soraiban megjelentek azon női politikusok, akiknek karrierje (a nemzetközi kutatások eredményeihez, valamint a hazai politikai közeg jellegzetességeihez is illeszkedve) összefüggésben áll férjeikkel, akik szintén a radikális jobboldal meghatározó személyiségei. Ez a réteg a MIÉP képviselőinek esetében hiányzott.

A politikai kontinuitás kapcsán azt a megállapítást tudom tenni, hogy valóban létezik személyi kapcsolat a két párt között, azonban ez a pártelit szintjén csak rendkívül korlátozott mértékben jelenik meg. Rozgonyi Ernő kilépését követően a Jobbik soraiban ma már csak két olyan képviselő akad, akik a MIÉP esetében is jelentős politikusnak számítottak: Balczó Zoltán és Zakó László. Rajtuk kívül az egykori népes MIÉP-táborból mindössze néhány önkormányzati képviselőnek sikerült olyan lehetőséget találnia és alakítania, amin keresztül politikai karrierjét a Jobbik parlamenti képviselőjeként folytathatta. A többi egykori MIÉP-tag jobbikos képviselő korábbi pártjában nem számított markáns személyiségnek, amit jól jelez, hogy sosem kaptak előkelő, reális mandátumszerzési eséllyel bíró helyet sem a MIÉP országos listáján, sem a területi listákon.

A pártelitek közötti korlátozott kapcsolat és kontinuitás természetesen nem jelenti azt, hogy a két párt ideológiája, politikai stílusa és szavazótáborra között ne lennének közös pontok. A rendszerváltást követően a MIÉP képviselte legjobban a népi mozgalom örökségét, amely látszólag autentikus maradt, és amely néha a Jobbik retorikájában is szerepet kap. A XXI. század azonban merőben más kihívásokat és cselekvési tereket kínált, aminek következtében a második és harmadgenerációs népiség már csak egy szűk értelmiségi bázis kialakítását tette lehetővé a MIÉP számára (Tókcézkai, 2003; Mikecz, 2012). Ez a szűk bázis tükröződött a MIÉP képviselőcsoportjainak karakterében is. Ezzel szemben a Jobbik frakciójának arculata egészen eltérő rekrutációs bázisról áruklodik. Annak feltárása és bemutatása, hogy a pártelitek eltérése hogyan jelenik meg a pártok programjában és magatartásában azonban már túlmutatna a tanulmány keretein, így e kérdések már egy újabb kutatás tárgyát képezhetik majd.

JEGYZETEK

¹ Király B. Izabella: Magyar Érdék Pártja; Kőrösi Imre: Független Magyar Demokrata Párt.

² Kőrösi Attila 1998-tól volt a Fidesz országgyűlési képviselője, mandátumát 1998-ban és 2002-ben is a Baranya megyei területi listáról szerezte. 2004-ben bejelentette, hogy kilép a Fideszből, parlamenti munkáját függetlenként folytatja, egyúttal belépett a Jobbikba. Ennek ellenére a 2006-os országgyűlési választáson független jelöltként, a MIÉP–Jobbik a Harmadik Út támogatásával indult Baranya 1. számú választókerületében.

- Nem szerepel a vizsgált képviselői körben Molnár Oszkár sem, aki 2010-ben független jelöltként, de a Jobbik támogatásával győzte le Fideszes ellenfelét az edelényi választókerületben. Molnár bár nyilvánosan is megköszönte a Jobbik segítségét, nem lépett be a párt frakciójába és független képviselőként végezte parlamenti munkáját.
- ³ Bíró Zoltán, a párt első elnöke képviselő-jelöltséget sem vállalt 1990-ben és 1991-ben kilépett az MDF-ből. Kiss Gy. Csaba, aki szintén a pártot alapító szűk csoporthoz tartozott, előbb az elnökség munkájából vonult ki, majd 1993-ban a pártot is elhagyta.
- ⁴ Az Antall-kormánnyal szembeni ellenérzések évekkel később is visszaköszönnek a „lázadók” megnyilatkozásaiban. Az egykori MDF-en belüli elégedetlenség jól tükröződik például abban a 2006-os interjúkötetben, amelyben Steffka István szerkesztette egymás mellé a korábbi években rendszerváltó politikusokkal készített hosszabb interjúit. *A Rendszerváltók – mi történik itt?* című kötetben megszólal többek között Bíró Zoltán, Bogdán Emil, Csurka István, Dénes János, Fekete Gyula, Kiss Gy. Csaba, akik mind kemény bírálatokat fogalmaznak meg Antall József személyével és kormányával kapcsolatban is (Steffka, 2006).
- ⁵ Miklós Árpád: Radostyán (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Móré László: Porcsalma (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Réti Miklós: Cegléd (Pest megye), Tóth-Kurucz János: Almásneszmély (Komárom-Esztergom megye). A frakcióhoz később csatlakozó Dénes János szintén helyi szervezet alapító-elnökének számított, a X. kerületi MDF-csoportot vezette 1988-tól 1991 februárjáig, amikor az Antall-kormánnyal való elégedetlensége miatt végleg szakított az MDF-fel (a parlamenti frakcióból már korábban, 1990 decemberében távozott).
- ⁶ Farkas Gergely: Nógrád megye; Gyöngyösi Márton: Bács-Kiskun megye; Murányi Levente: Jász-Nagykun-Szolnok megye; Pösze Lajos: Somogy megye; Vona Gábor: Heves megye.
- ⁷ Az elemzés szempontjait képező szociodemográfiai mutatók döntő többségét a hazai képviselői és kormányzati elitet vizsgáló korábbi kutatások figyelembevételével határoztam meg, annak érdekében, hogy a tanulmány eredményei a jövőben összevethetőek legyenek a magyarországi politikai elittről szóló korábbi ismereteinkkel. A szempontok kiemelésénél elsősorban Ilonszki Gabriella és kutatócsapatának munkáira támaszkodtam.
- ⁸ A 2002-es kudarc után Csurka elzárkózott minden olyan reform-törekvéstől, amely nem személyes környezetében fogalmazódott meg. Bár a 2003-as lázadást sikerült levernie, és az elégedetlenkedőket eltávolította pártjából (akik közül többen is az Ifjúsági Tagozatban tevékenykedtek addig), ezután a MIÉP fiataljai a Jobbik vezetőivel együtt úgy látták, számukra nincs tér és lehetőség a MIÉP-ben, amíg azt Csurka István vezeti (Bíró Nagy-Róna, 2011).
- ⁹ A vidéki születésűek közül Balczó Zoltán és Erkel Tibor budapesti felsőoktatási intézményben tanított, Fenyvessy Zoltán a XI. kerületben volt önkormányzati képviselő, Lentner Csaba az üzleti életben és a MIÉP fővárosi képviselői mellett dolgozott, ifj. Hegedűs Lóránt pedig az V. kerületi református gyülekezet lelkészeként szolgált 1998-ban.
- ¹⁰ A Hegedűs-család a rendszerváltás utáni magyar közéletben ritkaságnak számító politikai dinasztiák közé tartozik. Dr. Hegedűs Lóránt református püspök a 2004-es európai parlamenti választás alkalmával a MIÉP listavezetője volt. Fia, ifj. Hegedűs Lóránt 1998–2002 között a MIÉP képviselője volt, lánya Hegedűs Zsuzsanna (aki szintén református lelkész) 1998-ban és 2002-ben is a MIÉP jelöltjeként indult az országgyűlési választásokon. Hegedűs Lórántné erre a családi háttérre és erőre is építhet politikai karrierútja során.

- ¹¹ A 12 érintett személy közül ketten szereztek diplomát 2010 után. Farkas Gergely (Budapesti Corvinus Egyetem, szociológus-közgazdász) és Volner János (International University of Fundamental Studies, közgazdász) egyaránt 2013-ban zárt le sikeresen felsőfokú tanulmányait.
- ¹² Miklós Árpád több ciklusban is megyei közgyűlési képviselő volt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Réti Miklós pedig a későbbiek során már kisgazda színekben vett részt a Pest Megyei Közgyűlés munkájában.
- ¹³ Még inkább rendszeridegen szereplőként tekinthetünk Deme Zoltánra, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a szocialista ipar fellegvárának számító Dunaújváros evangélikus gyülekezete volt az első közösség, ahol az Evangélikus Teológiai Akadémia elvégzését követően tevékenykedett.
- ¹⁴ Bár Pösze Lajos életrajzában nem tesz említést MIÉP-tagságról, vagy képviselőjelöltségről, 1994-ben a MIÉP országos listájának ötödik helyén szerepelt. Ezt a párttagság igazolásának hiánya miatt azonban nem tüntettem fel a táblázatban. Szintén nem tüntettem fel Zakó László 1998-as jelöltségét, amikor az FKgP színeiben indult a választáson.

IRODALOM

- B. Kelemen Ida (2008): Cherchez la Femme! In: Ilonszki Gabriella (szerk.): *Amatőr és hivatásos politikusok. Képviselők Magyarországon II.* Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 67–94.
- Benkő Péter (2000): *A Független Kisgazdapárt (1988–2000)*. Budapest, Villányi Úti Könyvek Politikatudományi Sorozat.
- Bíró Nagy András–Róna Dániel (2011): Tudatos radikalizmus. A Jobbik útja a Parlamentbe 2003–2010. In: Láncki András (szerk.): *Nemzet és radikalizmus. Egy új pártcsalád felemelkedése*. Budapest, Századvég Kiadó, 242–283.
- Enyedi Zsolt–Körösenyi András (2004): *Pártok és pártrendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Givens, Terri E. (2004): The Radical Right Gender Gap. In: *Comparative Political Studies*, Vol. 37, No. 1, 30–54.
- Gunther, Richard–Diamond, Larry (2003): Species of Political Parties. A New Typology. In: *Party Politics*, Vol. 9, No. 2, 167–199.
- Gyömöre Máté (2008): A kiesők és a visszakérülők csoportjai a magyar országgyűlésben. In: Ilonszki Gabriella (szerk.): *Amatőr és hivatásos politikusok. Képviselők Magyarországon II.* Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 121–152.
- Ilonszki Gabriella (2006): Konzolidáció vagy bezárkózás? A 2006-ban megválasztott képviselők jellemzői. In: Karácsony Gergely (szerk.): *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány, Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézet, 229–252.
- Ilonszki Gabriella (2009): *Képviselők és képviselet Magyarországon a 19. és a 20. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Ilonszki Gabriella (2011): Képviseleti szerepek, politikai intézmények, képviseleti deficit. Két évtized változásai. In: Tardos Róbert–Enyedi Zsolt–Szabó Andrea (szerk.): *Részvétel, képviselet, politikai változás*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Közhasznú Alapítvány, 267–290.

- Ilonszki Gabriella–Kurtán Sándor (2011): Látszat és valóság. A 2010-ben megválasztott képviselők arculata. In: Enyedi Zsolt–Szabó Andrea–Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. A 2010-es választások Magyarországon*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Közhasznú Alapítvány, 95–122.
- Jesko József–Bakó Judit–Tóth Zoltán (2012): Jobbik: Egy net-network párt természetrajza. A radikális jobboldal webes hálózatai. In: *Politikatudományi Szemle*, XXI. évf., 1. szám, 81–104.
- Karácsony Gergely–Róna Dániel (2010): A Jobbik titka. A szélsőjobb magyarországi megerősödésének lehetséges okairól. In: *Politikatudományi Szemle*, XIX. évf., 1. szám, 94–123.
- Kiss József et al. (szerk.) (1992): *Az 1990-ben megválasztott Országgyűlés Almanachja*. Budapest: Országgyűlés.
- Körösényi András–Tóth Csaba–Török Gábor (2003): *A magyar politikai rendszer*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Körösényi András–Tóth Csaba–Török Gábor (2007): *A magyar politikai rendszer*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Kitschelt, Herbert (2007): Growth and Persistence of the Radical Right in Postindustrial Democracies: Advances and Challenges in Comparative Research. In: *West European Politics*, Vol. 30, No. 5, 1176–1206.
- Marelyin Kiss József et al. (szerk.) (2001): *Az 1998-ban megválasztott Országgyűlés Almanachja*. Budapest, Országgyűlés.
- Marelyin Kiss József–Pál Gábor–Toldi Lóránt–Ökrösi Dóra (2011): Fejezetek a magyarországi nemzeti radikalizmus történetéből. In: Sándor Péter–Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2010-ről*. Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Alapítvány, DVD.
- Mikecz Dániel (2012): Új pártok, változó mozgalmak. A radikális jobboldali és az alternatív mozgalmak pártosodása. In: Boda Zsolt–Körösényi András (szerk.): *Van irány? Trendek a magyar politikában*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 65–82.
- Mudde, Cas (2007): *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Norris, Pippa (2005): *Radical Right: Voters and Parties in Electoral Market*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Papp Zsófia (2011): A választókerület helye a magyar parlamenti képviselők szerepfelfogásában. In: Tardos Róbert–Enyedi Zsolt–Szabó Andrea (szerk.): *Részvétel, képviselet, politikai változás*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Közhasznú Alapítvány, 291–312.
- Róna Dániel–Sós Ildikó (2011): A témodellen túl. Másodlagos preferenciák a 2010-es országgyűlési választáson. In: *Politikatudományi Szemle*, XX. évf., 4. szám, 113–140.
- Steffka István (2006): *Rendszerváltók – mi történik itt?* Budapest: Kairosz Kiadó.
- Tóth András–Grajczár István (2011): Válság, radikalizálódás és az újjászületés ígérete: A Jobbik útja a Parlamentbe. In: Enyedi Zsolt–Szabó Andrea–Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. A 2010-es választások Magyarországon*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Közhasznú Alapítvány, 57–92.

- Tóth András–Grajczjár István (2012): A nemzeti radikalizmus. A jobboldali radikalizmus negyedik hulláma Magyarországon. In: Boda Zsolt–Körösényi András (szerk.): *Van irány? Trendek a magyar politikában*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 83–108.
- Tőkéczi László (2002): A Magyar Igazság és Élet Pártja – Adatok, számok és szervezet. In: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2002*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Alapítvány, 245–254.
- Tőkéczi László (2003): A Magyar Igazság és Élet Pártjának jövője. In: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2003*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Alapítvány, 211–217.
- Tőkéczi László (2006): A Harmadik Út – a MIÉP és a Jobbik szövetsége. In: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2006*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Alapítvány, 233–237.

Internetes források

Országos Választási Iroda honlapja:

<http://valasztas.hu/hu/ovi/index.html>

A pártok képviselőcsoportjai és független képviselők az Országgyűlés honlapján:

http://parlament.hu/internet/plsql/ogy_fotit_fotit_frak_cikl?p_fejlec=I&p_stilus=nyito.css

A Jobbik képviselőcsoportja 2010. május 14-én:

http://parlament.hu/internet/plsql/ogy_fotit.kepv_frak_multi?p_ckl=39&p_pcs=null&p_pcs=13&p_datum=2010.05.14&p_stilus=nyito.css